

ÉRTEKEZÉSEK
A NYELV ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

GYULAI PÁL

OSZTÁLYTITKÁR.

V. KÖTET. X. SZÁM. 1876.

BÉRCZY KÁROLY
EMLÉKEZETE.

ARANY LÁSZLÓ

I. TAGTÓL.

— Ára 10 kr. —

BUDAPEST, 1876.

M. TUD. AKADEMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALÁBAN.

(AZ AKADEMIA BÉRHÁZÁBAN).

É R T E K E Z É S E K

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

Első kötet. 1867—1869.

I. Szám. Solon adótörvényéről. Télfy Ivántól. 1867. 14 l.	Ára 10 kr.
II. Szám. Adalékok az attikai törvkönyvhöz. Télfy Ivántól. 1868. 16 l.	10 kr.
III. Szám. A legújabb magyar Szentíráeről. Tárkányi J. Bélától. 1868. 30 l.	20 kr.
IV. Szám. A Nibelung-ének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. Szász Károlytól. 1868. 20 l.	10 kr.
V. Szám. Tudománybeli hátramaradásunk okai, s ezek tekintetéből Akadémiánk feladása Toldy Ferencztől. 1868. 15 l.	10 kr.
VI. Szám. A keleti török nyelvről. Vámbéry Armintól. 1868. 18 l.	10 kr.
VII. Szám. Geleji Katona István főleg mint nyelvész. Imre Sándortól. 1869. 98 l.	30 kr.
VIII. Szám. A magyar egyházak szertartásos énekei a XVI. és XVII. században. Bartalus Istvántól. Hangjegyekkel. 1869. 184 l.	60 kr.
IX. Szám. Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. (1. Sztárai Mihálynak eddig ismeretlen színdarabjai 1550—59. — 2. Egy népirodalmi emlék 1550—75-ből. — 3. Baldi Magyar-Olasz Szótárkája 1583-ból. — 4. Báthory István országbíró mint író. — 5. Szecezi Molnár Albert 1574—1633). Toldy Ferencztől. 1869. 178 l.	60 kr.
X. Szám. A magyar bővített mondat. Brassai Sámuel től. 1870. 46 l.	20 kr.
XI. Szám. Jelentés a felső-austriai kolostoroknak Magyarországot illető kézirat- és nyomtatványairól. Bartalus Istvántól. 1870. 43 l.	20 kr.

Második kötet. 1869—1872.

I. Szám. A Konstantinápolyból legújabbban érkezett négy Corvin-codex-ről. Mátray Gábor l. tagtól. 1870. 16 l.	10 kr.
II. Szám. A tragikai felfogásról. Szász Károly r. tagtól. 1870. 32 l.	20 kr.
III. Szám. Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. Jannovics Gy. l. tagtól. 1870. 43 l.	20 kr.
IV. Szám. Adalékok a magyar rokonértelmű szók értelmezéséhez. Finaly Herik l. tagtól. 1870. 47 l.	20 kr.
V. Szám. Solomos Dénes költeményei és a hétszigeti görög népnyelv. Télfy Iván lev. tagtól. 1870. 23 l.	20 kr.
VI. Szám. Q. Horatius satirái (Ethikai tanulmány). Székfoglaló. Zichy Antal l. tagtól. 1871. 33 l.	20 kr.
VII. Szám. Újabb adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez (I. Magyar Pál XIII. századbeli kanonista. II. Margit kir. hercegnő, mint ethikai író. III. Baldi Bernardin magyar-olasz szótárkája 1582-ből. Második közlés IV. Egy XVI. századbeli növénytan névtár XVII. és XVIII. századbeli párhuzamokkal. V. Akadémiai eszme Magyarországon Besenyei előtt) Toldy Ferencz r. tagtól. 1871. 124 l.	Ára 40 kr.

BÉRCZY KÁROLY

EMLEKEZETE.

ARANY LÁSZLÓ

I. TAGTÓL.

(Olvastatott a m. t. Akadémia 1875. nov. 29. tartott ülésén.)

BUDAPEST, 1876.

A M. TUD. AKADEÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

Budapest, 1876. Nyomatott az „Athenaeum” könyvnyomdájában.

BÉRCZY KÁROLY EMLÉKEZETE.

(Olvastatott a magyar tudományos Akadémia nov. 29. tartott ülésén.)

Örvendő készséggel fogadtam el a tekintetes Akadémia megbizását, hogy a kegyelet egy régi tartozását leróvni, Bérczy Károly emlékezetét ez érdemes testület, és ez által, legalább futólag, az irodalom előtt is följútsam.

Mert őszinte tisztelet, élénk vonzalom és meleg rokonszenv csatolt Bérczyhez az ifjuság azon éveiben, mikor legfőkényabbak vagyunk lelkünkbe fogadni, egy művelt szellem és nemes szív jó tevő befolyását. Bérczy szellemes társalgása, finom izlése, csendes humora megnyerő volt mindenki előtt; nyugalommal viselt betegsége — egy gyógyíthatatlan szívbaj — különös részvétet keltett ismerőseiben; fiatal emberek pedig mintául vehették nemes modorát s kész útbaigazítást találhattak nyugodt és kimélő bírálataiban. Finomabbúl, mint ő szokta, alig lehetett valakivel megértetni azt, hogy nagyra tartott műve nem épen remek mű; gyöngédebb kézzel alig lehetne szétfosztani az irodalom mezején első kísérleteit tevő ifjúnak csapongó illúzióit, a nélkül, hogy egyszersmind önbizalma is meg ne rendüljön.

Talán azért volt oly kiméletes mások iránt, mert őt magát fiatal korában igen kiméletlenül támadta meg a sors; csüggesztő betegség tudatával élte át az emberi életkor legtevékenyebb szakát, megfosztatva a jövője iránti bizalomtól és illúzióktól.

Azonban mielőtt erről szólnék, előre kell bocsátanom élete főbb adatait.

Született 1821. marc. 2-án Balassa-Gyarmaton. Atyjának Bérczy Jánosnak, eredeti családi neve Stand volt s e család Nagy-Bányán most is előkelő helyet foglal a régi polgári

családok sorában. A család két ifjú sarja, két unokatestvér, azonban letette az ősi nevet; az egyik Megyery néven lett nemzeti szinpadunk gyönyörűsége, a másik a Bérczy nevet tette Nógrádban közkedvességüvé, mint a megye főorvosa, a kit nemcsak szaktudományáért, hanem elmés, művelt modoráért is általában szerettek. Legjobb barátjai közé tartozott a jó öreg Sebestyén Gábor, kivel néha versenyre kelt a szójátékok és anagrammák csinálásában, s kivel együtt az irodalmat is mindig érdeklődő figyelemmel kísérte.

E derült kör vidám életkedve szállt át Károlyra és annak befolyása kedveltette meg vele, már korán, az irodalmat. A mint iskoláit Gyarmaton és Váczon elvégezve, Pestre került jogásznak, már verselni kezdett Garay *Regélőjében* és a *Rajzolatokban* s nem sokára részese lett annak a kis irodalmi körnek, mely a vele egykorú Lónyay Menyhért-nél alakult. Oda jártak mint 18—20 éves fiuk: gróf Andrássy Gyula és Manó, Madách Imre, Bérczy, Keresztúry József, a ki akkor az Akadémiánál is pályadíjat nyert s még néhányan, a kiknek nevei azonban utóbb sem emelkedtek a nyilvánosság fölszínére. — Többnyire szépirodalmi és szónoklati kísérletekkel foglalkozott a kis társaság és bírálták egymást kölcsönösen. Bérczy többnyire lyrai verseket vagy kritikákat írt; Madách nagy terjedelmű szónoki fejtegetéseket vitt végbe; Akadémiánk mostani tisztelt elnöke pedig kiváló hivatást érezvén a tragödiáírásra, különösen a római imperatorokat Hadriant, Commodust vagy Heliogabált zaklatta ki, pattogó jambuszokkal, sirjaikból. Andrássy Gyula gróf kevesbbé volt buzgó tag; nem írt semmit, csak kritizálásra szorítkozott s az összejövetelekben is ritkábban vett részt.

E közben Bérczy szorgalmasan végezte jogi tanulmányait s miután a censurát *cum praeclaro* letette, és 1842. tavaszán gyakorlónak a helytartótanács-hoz kinevezték, vidám kedvvel kezdte uszni az élet ama szép folyamát, mely a negyvenes években, a nemzet sok reményű korszakának a küzdelmeinek idején, a magyar ifjuság előtt zajlott. Eleven, vig fiú volt, kedvence a társaságoknak és barátainak. Tréfákban, apró csintevésekben mindig leleményes, adomákban pedig kifogyhatatlan. Ezzel néha valódi bravourokat vitt végbe: jó kedvű

baráti körben fogadott rá, hogy egymás után husz vagy huszonöt olyan adomát mond el, még pedig jókat, a melyekből a jelenvoltak közül senki egyet sem ismer. Ha aztán valamelyik adomáját, mielőtt vége elcsattant, valaki folytatni tudta, akkor a már elmondottak nem számítottak, hanem elő kellett kezdenie a huszonötös sort. A mely adomát meg a társaság nem ismert el jónak, a helyett újat kellett mondani. E miatt néha kétszer annyi adomát elő kellett szednie, mint tulajdonképen a fogadás megkívánta volna; s mégis e tréfát egyazon társaság előtt többször is birta ismételni.

Egyébiránt kitünő emlékező tehetségét igénybe vette komoly tanulmányokra is. Gyorsan megtanulta a nyugati nagy nyelveket: francziául, olaszul, angolul nemcsak olvasott, hanem beszélt is könnyen és folyékonyan; később ezeken kívül megtanulta az orosz is.

Kitünő képzettsége által sikerülvén megnyernie gróf Széchenyi figyelmét, ez kinevezte őt 1847. januárban az elnöklete alatt fölállított országos közlekedési bizottsághoz fogalmazónak. Szép kitüntetés volt Széchenyi mellett szolgálni; rendkívüli iskola egy gondolkozó ifjura nézve; mert a bureaui korlátozottság, pedanteria, vagy egyoldalúság befolyásától sehol nem lehetett oly messze, kivált államhivatalban, mint Széchenyi oldalánál. De épen nem volt se könnyű, se kellemes ez a szolgálat. Széchenyi sokat, sokfélét követelt embereitől, kivált azoktól, a kiket különösen megkedvelt. Valamint ő maga nem akart ismerni se testi, se lelki fáradtságot, sőt gyakran a legnagyobb erőfeszítéseket önkényt kereste: úgy környezőit is szerette különféle testi és lelki próbáknak vetni alá. Mintegy mérte őket, hogy önmagához hasonlítva, mennyit bírnak ki. S jaj volt annak, a ki meghátrált a nehézségek elől, vagy megijedt a megpróbáltatástól; kapott a gróftól annyi gúnyt, élczet, czélzást — mindig tréfásan ugyan, de tréfájának megvolt a tövise is — hogy száz hivatalos dorgálást szivesebben vett volna magára. Azonban Bérczyre nézve e szolgálat a gróf mellett nem tartott soká: az 1848-diki magyar kormány megalakultakor átvitte ugyan ministeriumához is Széchenyi, de a nagy események és izgalmak csakhamar véget vetettek tréfáinak s megtörék nagy lelkét,

Bérczy az év végéig megmaradt hivatalában s egy hivatalos küldetés alkalmával a kemény téli hidegben át-hűlvén, akkor vetette meg alapját nagy betegségének, melyből soha többé nem birt teljesen kigyógyulni. A tavaszt folyvást betegeskedve családjánál töltötte Nógrádban. A magyar seregnek Pestre bevonultakor ő is a fővárosba jött s ez ünnepélyes eseményt szózatossal költeménynyel üdvözölte a »Pesti Hir-lap«-ban. Azonban folytonos lázakkal fokozott szívbántalmái miatt nem sokára ismét csendes hegyei közé vonult s ott érte őt a nemzeti ügy bukásának híre is. Egy akkori levelében meghatóan festi azt a lelki rázkódást, a melylyel a leverő hirt fogadta. Lázás álmaiban végigszemlélte e katasztrófa minden iszonyúságát: öldöklést, csatát, csonkatesteket, vér-padot, lefegyverzett seregeket, elpusztított hazát. A lelki izgalom fokozta testi betegségét és kétszeresen szenvedett általa. De ugyanaz a levele tanúsítja, hogy azonnal, habozás nélkül, tisztában volt helyzetével: elhatározta hogy a hivatalos pályáról végkép visszalép, és új pályát kezd »a kenyér-adó állomásért.«

Az ostromállapot első dühének csillapultá után ismét a fővárosba telepedett tehát, és egész erejével az irodalmi munkához fogott. Teljesülhetvén végre régi vágya is: 1851-ben nőül vette Frivaldszky Annát, hírneves természettudósunk Frivaldszky Imre leányát, a kihez már öt év óta hú és változatlan vonzalom csatolta őt. Egybekelésöket egy ideig az ifjunak kezdő állása, majd a forradalom zavarai akadályozták s mikor ezek is elcsendesedtek, Bérczy, folytonos aggodalomban és tépelődésben betegsége miatt, nem akarta megtenni ez elhatározó lépést. Lelkiismerete nem engedte, hogy magához csatolja s talán nem sokára kora özvegyiségre juttassa a szeretett leányt; azonban a halál biztos közeledte sem jelent meg előtte oly határozott alakban, hogy szerelméről lemondani kényszerítette volna. Küzködött tehát önma-gával s végre megkérdezte orvosát: megnőszülhet-e? Az orvos, egyike a főváros legkitünőbb s leglelkiismeretesebb orvosainak — a kérdés által nehéz helyzetbe jutott. Mert komolynak, aggasztónak ítélte ugyan Bérczy szívbaját, mely egy véletlen krízis által gyorsan véget vethet életének; de ismerte az ifjú

párt is, és tudta, hogy ha egybe nem kelhetnek, boldogtalan lesz mind a kettő, mert míg Bérczy él, a leány nem megy máshoz és ez a szomorú helyzet talán évekig elhúzódhatik. Miért avatkoznék hát a végzet dolgába — mondá Bérczy egyik barátjának — hadd legyenek boldogok, míg az isten akarja. És határozott megnyugtatóssal biztosította Bérczyt, hogy aggodalom nélkül elhatározhatja magát a házasságra.

S valóban e tanács talán várakozásán túl jól ütött ki. Tizenhat évi boldog családi élet örömeit adta általa Bérczynek s a gyöngéd, vigasztaló nő szelid gondossága nem csak nyugodtabbá tette, hanem valószínűleg meg is hosszabbította életét.

Fokozott kedvvel és erővel fogott most irodalmi munkálkodásához. Négy évig (1851—1854) volt a »Pesti Napló« állandó dolgozó társa; Pákh Alberttel egyesülten alapította a »Politikai Ujdonságokat« (1854); eredeti és fordított beszélyei által pedig, melyekből két kötet »Ábránd és való« czim alatt 1852-ben, és másik három kötet »Világ folyása« czim alatt 1854-ban jelent meg, ismert nevet szerzett magának a szépirodalom terén. Fordításait leginkább az angol novellisták, különösen Dickens és Washington Irving műveiből válogatta s ezek hatása és izlése látszik eredeti beszélyein is. Derült, kellemes, józan életbölcselem s mindenütt érdekes előadás tette ezeket közkedvelt olvasmánynyá. Különösen sikerültek kisebb humoros vázlatai, melyekben egyegy hazai tájképet, vagy társadalmi életünkből egy-egy rögtön ismerősnek tetsző alakot vezet elénk. Ép és fogékony érzéke van, meglátni az élet apró érdekességeit. Elbeszélése főleg az ilyen részletek által vonzó. Nagyobb compositiókba nem kezd s erősebb szenvedélyek régióiába nem próbál emelkedni. De sokat tűnődik az élet-problema eszméjén: mi célra élünk, mi a feladatunk miként igyekezzék berendezni életét a bölcs? Ez alapeszmére van építve néhány tündér-regéje is, melyek Washington Irving *alhambra-regéinek* mintájára a bűvöleték és csodák országában járnak, de valódi emberi jellemeket festenek ott is, és a csendes, nyugalmas humor elbeszéléseket mindenütt a való élethez csatolja.

Nem csekély veszteség irodalmunkra nézve, hogy e beszélyek folytatása később elmaradt. Bérczy mindvégig oly

figyelemmel kísérte az angol regény-irodalmat mint talán íróink közül senki más; élete végéig mindig az volt legkedvesebb olvasmánya s e nemes példák által izlése évről évre finomult, ítéllete élesedett, kritikája szilárdabb, fölfogása mélyebbre ható lett. Mikor 1864. az írói segélyegylet elhatározta a »Részvét könyvét« kiadni, szerkesztőjének sok buzdítása és kérése után, Bérczy is fölvette még egyszer a régen letett beszélyírói tollat — s a mit ekkor teremtett, a »Gyógyult seb« című beszélye, nemcsak saját régibb műveit mulja fölül, hanem egész irodalmunk legszebb elbeszélései közt foglalhat helyet. Conceptiója nemes, meséjének szerkezete kerek, alakjai hűvek és igazak, elbeszélése kellemes, — nyelve nagy gonddal van kidolgozva s az egész beszélyen átömlik írójának nemes, derült humora. Főrangú társasköreink életét és némely alakjait festi abban hiven, jellemző vonásokkal, szerencsésen elkerülve úgy a hizelkedést, mint azon torzítást vagy gyűlöletes szint, melylyel őket irodalmunkba nem ritkán bevezetni szokták.

Mert kevés magyar beszélyírónak nyílt alkalmá az előkelő társaságot saját szemeivel oly gyakran és oly közről tanulmányozni, mint Bérczynek. Sokat forgott köztük, társalogtak vele, szerették. Több éven át titkára volt a nemzeti casinónak és a lovar-egyletnek s e hivatalai folytonos érintkezésben tartották őt az elegans világgal. Maga is mindig elegans volt, szokásaiban, modorában, külsejében egyaránt. Öltözete épen oly választékos, mint társalgása. Akkor tájban — az ötvenes évek közepén — némely pesti ifjú író szerette a nemzeti eredetiséget hetyke modor által affektálni és az irodalom népies irányát az életbe genialis szilajságok, rendetlen életmód és pitykés dolmány által vinni át. Bérczy egyenes ellentéte volt e különczkedésnek; de ellentéte azoknak is, a kik a főrangúak körül forogván, egészen uszálylyá válnak. Ő gentleman kívánt lenni, de volt alkalmá kijelenteni, hogy, ez angol szónak a continensen elfogadott legnemesebb értelmében, csak oly mivelte férfit tekint valódi gentlemannek, a ki szóval, tettel, viselettel soha illemt, törvényt, jogot nem sért, ki egyéni és polgári kötelességeinek mindig eleget tesz, adott szavát megtartja és súlyos körülmények közt is mindig nemesen viseli magát.

A sport-világ néhány előkelő tagjának buzditására 1857-ben Bérczy egy szerény kis sportlapot indított meg, előbb »*Lapok a lovászat és vadászat köréből*«, utóbb nem sokára »*Vadász és Versenylapok*« czim alatt s ezzel nemcsak saját irodalmi tevékenysége vett új irányt, hanem új forrásokat is nyitott a magyar irodalom mezején. A vállalat nem volt olyan könnyű, a milyen kicsinynek látszott. A műnyelvet a szerkesztőnek kellett megalapítania s a munkatársakat a semmiségből teremtenie elő. Kevés szerkesztő lehetett a világon, kinek annyi bajjal kellett volna munkatársai czikkeit csiszolni, kefélni és fésülni, míg aztán világba vezethette őket. A világ pedig csodálkozva látta: minő választékos stilben, szabatosan, érdekesen, finoman írja le a vámos-pircsi agarászatot Tyukody Péter, vagy a szilas-balhási kopó-versenyt Ludasy Pál úr, a kik e közlemények által egyszerre irodalmi színvonalra emelkedtek. Sportsmanjeink kölcsönös tisztelettel olvasták egymás cikkei, melyek a magyar nyelvtan és mondattan alapos ismeretéről tettek bizonyosságot. Bérczy maga pedig mintegy meglepetve vette észre, hogy ő, a gyöngéd kedélyű író, a ki egy megölt madár láttára is talán szívdobogást kapott s a kinek minden izgató erőfeszítést kerülnie kellett, egyszerre a vadászat és verseny egyik leghőbb terjesztője lett. Azóta hazánkban is nagy elterjedést nyert a sport; sokféle ága meghonosult és az erőfejlesztő, testgyakorló, férfias multságok fontosságát kevesen vonják kétségbe. A »Vadász és Versenylap« hasábjait ma már nagy részben a versenyek és egyesületek hivatalos közleményei veszik igénybe. Bérczy szerkesztése idején azonban, kivált kezdetben, az ilyen hivatalos közlemények még igen keveset tettek s a fönmaradó hasábkokat Bérczy érdekes sportnovellákkal töltötte be, melyek által lapja félig-meddig egy szépirodalmi lap föladatának is megfelelt.

Irodalmi intézeteink is méltányolván érdemeit, az Akadémia és a Kisfaludy-társaság, mindjárt, mihelyt a nemzeti ügyek jobbra fordultával újra megkezdtek működésüket, tagjaik sorába igtatták őt. Az Akadémiában a »Humorról« írt aesthetikai fejtegetésével foglalt széket; a Kisfaludy-Társaságnál Puskin »Anyeginje« egy énekének fordításával. Ezt még

akkor csak németből fordította, Bodenstedt nyomán, mintegy kísérletképen. Az előtt nálunk kevés ismertetője vagy fordítója akadt a hatalmas orosz irodalomnak s eleinte részben ez az ok is ösztönözte őt, hogy megismertesse Puskin remek verses regényét. De minél tovább foglalkozott vele, annál több kedvet kapott átültetni az egészet. Valóban, a költői szépségeken, a fel fogás, szerkezet és alakítás eredetiségén kívül e kiválóan szalon költeménynek egész hangulata teljesen harmonizált Bérczy egyéniségével. A társadalom pedig, melyet az orosz költő rajzol, méltán tükre lehetne, egy-két évtizeddel ez előtti időkből, a magyar társadalomnak is. Francziától negédeskedő főurak a fővárosban, világtól elmaradt régi módi nemesség a vidéken, lassan terjedező nemzeti irodalmi befolyás a falusi kisasszonyoknál, idegen gouvernanteok begyeskedése a régi nemesi kuriákon, tért nem találó tettvágy az ifjúság közt, a mi aztán kicsapongás közt dühöngvén ki magát, végre tétlen életunalomban tompul el — mind ez, le egészen a falusi leánya albumáig és a jobbagyok vasárnapi veszekedéséig, nemde, *mutato nomine* rólunk beszélhetne?

Bérczy érezte, hogy ily műnek eredeti hangjait nem szabad német fordítás után, harmad kézből átvennie, s elhatározta, hogy kedvéért megtanul oroszul. A tót nyelvet gyermek-kora óta jól beszélte s ennek segítségével szorgalma és kitűnő nyelvtalentuma néhány hónap alatt képessé tette, hogy az eredeti orosz szövegből fordíthasson. Munkája ezzel igazán nagyon sokat nyert. Ha a magyar és német fordítást egybevetjük, az eredeti szöveg ismerete nélkül is meg kell győződnünk, hogy a magyar hivebben visszaadja az eredetinek minden apró sajátosságát. Bodenstedt verselése simább, folyékonyabb, mértéke és rímei tisztábbak ugyan, de sok eredeti kifejezés, sajátos szólás, fordulat, kép, sőt néhol az egész eszme is közönséges szóvirággá vagy poetai közhelylyé mosódik széjjel és azok valódi erejét csak Bérczy fordítása után érthetjük meg. Teljes örömmel, kedvvel, élvezettel dolgozott e fordításon két évnél tovább, *nulla dies sine linea*; szívesen olvasott belőle ismerőseinek, ezek közt Eötvösnek is, a ki szomszédja volt a Svábhegyen, napról napra belátogatott hozzá, meghallgatni a frissen készült versszakokat, és már munka

közben lefoglalta az egészet a Kisfaludytársaság műfordítási gyűjteménye számára. Ebben jelent meg, a hírlapok és a közönség általános tetszése által fogadva s maig is általánosan el van ismervé, hogy egész irodalmunkban a legremekebb műfordítások közt foglalhat helyet.

Időközben Bérczy félbeszakítás nélkül folytatta sportlapja szerkesztését, és e szaknak egészen irodalmi képviselőjévé lett. 1860-ban »Vadászműszótárral« gazdagította nyelvünket, 1863-ban egy kötet »Vadászrajzokat« és 1865-ben »Magyar méneskönyvet« adott ki. Hézagot pótló művek voltak ezek is, és becses szolgálatot tettek a szak-kedvelő közönségnek.

Folytonos kitartó munkálkodását nem zsibbasztotta le betegségének tudata, pedig ehhez nála nagy lelki erő volt szükséges. Mindnyájan halálra vagyunk ítélve hosszabb vagy rövidebb határidővel, mondja Hugo Viktor; és a ki sokat mereng e gondolaton, annak tett-ereje már csupán a bölcselő merengés által is könnyen ellankad. Csoda volna-e, ha még inkább lankadni érezné tevékenységét az, a kit szívének minden lüktetése figyelmeztet élete bizonytalanságára. »Ritka ember hallja fülébe dörögni a *memento morit* oly gyakran, mint én« mondá szelid mosolylyal, »s ritka ember bírja elképzelni, minő érzés az, ha nyugodtan feküdve ágyán, egyszerre egy óriási lökés üti végig egész testét feje tetejétől talpáig, mintha roppant erejű villany-ütés által rándulna meg, vagy mintha a halál rázna velünk kezét.«

Azonban idegeinek sűrű lázadásai daczára is megtartotta lelke nyugodtságát. Soha sem vett rajta erőt az az izgatott, lázas, nyughatatlan lelki állapot, mely ama betegségben szenvedőket gyötörni szokta.

Még utolsó napjaiban is megtartotta csendes, nyugodt humorát. 1867-ben november végén baja rossz fordulatot vett, és szobába zárta őt. Látszólag nem volt erős acut betegsége, de ő érezte a végnek kezdetét. Egy látogatására siető barátja e szóval lépett be szobájába; »Nem is tudtam, hogy interválva vagy.« »Most interválva, majd nem sokára interrálva« felelt csendesen a beteg. Egy másik barátja azt ajánlá neki, hagyja oda a rendes orvosságokat és kísértsen meg egy általa

javasolt specialis gyögmódot. »Már én csak *juxta regulas artis* akarok meghalni« válaszolt neki Bérczy.

Pár nap múlva, december 11-én, váratlanul és megdöbbentőleg terjedt el halálának híre ismerői és tisztelői között, a kikre ez a csapás talán épen azért volt váratlan, mert oly rég óta félhettek bekövetkezésétől. A kaszinó és a lovaregylet nevében Keglevich Béla irt rövid emlékbeszédet a »Vadász és Versenylapba«, elbucszván attól, a kiből, mint mondja, mindig, mindayájan szerették és tisztelték egyaránt »az eszes társalgót, a finom érzékű, mivelte lelkű, minden szép és jó iránt lelkesülő szelid embert és magyar írót.«

Irodalmunk iránti érdemeit pedig ne mérjük csupán a kész munkákban fölmutatható eredmények által. Jelentékenyek ugyan ezek is, de igaztalan volna, a ki az olyan életet, mint az övé volt, csak a siker nagyságából akarná megítélni. Ő bizonyára több lelki küzdelem között érhetette el a kevesebb eredményt, mint más talán a nagyobbbat. Szelleme folyvást vívódott az anyag gyöngesége ellen s a régi példaszó szerint: minél gyöngébb a test, annyival erősebb lélek kell, hogy uralkodni bírjon rajta. Írói tehetsége különben sem tartozott azok közé, melyeknek termékei önkényt, a természet áldása által buzognak elé, mint a bő vízü forrás habjai. Azok sorába tartozott, a kiknek kitartó, szorgalmas, rendszeres munka által kell az eredményt fölszínre hozniok, mint az artézi kút vizét, de aztán ennek fölfakadó forrása nem kevesbbé üde, erősítő, bő, és jótékony lehet, mint amazoké. Ő csüggedetlenül dolgozott földatán; nemes tettvágy és saját lelki gyönyörködése által ösztönöztetve, folytonos betegsége mellett is, oly nagy kitaratást kívánó munkájára, mint például *Anyegin* fordítása volt. Ez magában is elég volna tisztos helyet biztosítani nevének az irodalomban. És úgy hiszem, azt az emléket sem lehet jelentéktelennek, vagy mindennapinak mondani, a mit barátai tartanak fön neki e pár szóban: igazi művelt ember volt, és igazán magyar ember volt.

VIII. Szám. A sémi magánhangzókról és megjelölésök módjairól. Gr. Kun G é z a lev. tagtól. 1872. 59 l.	Ára 20 kr.
IX. Szám. Magyar szófejtegetések. Szil á d y Á r o n l. tagtól. 1872. 16 l.	10 kr.
X. Szám. A latin nyelv és dialektusai. Székfoglaló. Sz é n á s s y S á n d o r l. tagtól. 1872. 114 l.	30 kr.
XI. Szám. A defterekről. Szil á d y Á r o n lev. tagtól. 1872. 23 l.	20 kr.
XII. Szám. Emlékbeszéd Árvay Gergely felett. Sz v o r é n y i J ó z s e f lev. tagtól. 1872. 13 l.	10 kr.

Harmadik kötet. 1872—1873.

I. Szám. Commentator commentatus. Tarlózatok Horatius satiráinak magyarázói után. Brassai S á m u e l r. tagtól. 1872. 109 l.	40 kr.
II. Szám. Apáczai Csérei János Barczai Ákos fejedelemhez benyújtott terve a magyar hazának felállítandó első tudományos egyetem ügyében Szabó K á r o l y r. tagtól. 1872. 18 l.	10 kr.
III. Szám. Emlékbeszéd Bitnitz Lajos felett. Szabó Imre t. tagtól. 1872. 18 l.	10 kr.
IV. Szám. Az első magyar társadalmi regény. Székfoglaló Vadnai K á r o l y l. tagtól. 1873. 64 l.	20 kr.
V. Szám. Emlékbeszéd Engel József felett. Fin á l y H e n r i k l. tagtól. 1873. 16 l.	10 kr.
VI. Szám. A finn költészetéről, tekintettel a magyar ösköltészetre. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1873. 135 l.	40 kr.
VII. Szám. Emlékbeszéd Schléicher Ágost. külső l. tag felett. Riedl Szende l. tagtól. 1873. 16 l.	10 kr.
VIII. Szám. A nemzetiségi kérdés az araboknál. Dr. Goldziher Ignác tól. 1873. 64 l.	30 kr.
IX. Szám. Emlékbeszéd Grimm Jakab felett. Riedl Szende l. tagtól. 1873. 12. l.	10 kr.
X. Szám. Adalékok Krim történetéhez. Gr. Kun G é z a l. tagtól. 1873. 52 l.	20 kr.
XI. Szám. Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön ragozásának. Riedl Szende l. tagtól 51 l.	20 kr.

Negyedik kötet. 1873—1875.

I. Szám. Paraleipomena kai diorthoumena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virgilius Aeneise II-ik könyvére, különös tekintettel a magyarra. Brassai S á m u e l r. tagtól 1874. 151 l.	40 kr.
II. Szám. Bálinth Gábor jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. Melléklet öt khálymík dana hangjegye. 1874. 32 l.	20 kr.
III. Szám. A classica philológiának és az összehasonlító árja nyelvtudománynak mive ése hazánkban. Székfoglaló Bartal Antall. tagtól. 1874. 182 l.	40 kr.
IV. Szám. A határozott és határozatlan mondatról. Barna Ferdinánd l. tagtól 1874. 31 l.	20 kr.
V. Szám. Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletről hozott könyvekről, tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. Dr. Goldziher Ignác tól. 1874. 42 l.	20 kr.

VI. Szám. Jelentések: I. Az orientalistáknak Londonban 1874-ben tartott nemzetközi gyűléséről. Hunfalvy Pál r. tagtól. — II. A németországi philologok és tanférfiak 1874-ben Innsbruckban tartott gyűléséről. Budenz József r. tagtól. 1875. 23 l.	Ára 15 kr.
VII. Szám. Az új szókrol. Fogarasi János r. tagtól	15 kr.
VIII. Szám. Az új magyar orthologia. Toldy Ferencz r. tagtól. 1875. 28 l.	15 kr.
IX. Szám. Az ik-es igékről. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1875. 32 l.	15 kr.
X. Szám. A nyelvújításról. Szarvas Gábor l. tagtól. 1875. 25 lap.	15 kr.

Ötödik kötet. 1875—1876.

I. Szám. Nyelvészkedő hajlamok a magyar népnél. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1875. 40 l.	25 kr.
II. Szám. A neo- és palaeologia ügyében. Brassai Sámuel r. tagtól. 1875. 48 l.	30 kr.
III. Szám. A hangsúlyról a magyar nyelvben. Barna Ferdinánd lev. tagtól. 1875. 48. l.	30 kr.
IV. Szám. Brassai és nyelvújítás. Ballagi Mórr. tagtól. 1876. 22 l.	15 kr.
V. Szám. Emlékbeszéd. Kriza János l. t. felett Szász Károly r. tagtól. 1876. 40 l.	25 kr.
VI. Szám. Művészet és nemzetiség. Bartalus István l. tagtól. 1876. 35 l.	20 kr.
VII. Szám. Aeschylus. Télfy Iván lev. tagtól. 1876. 141 l.	80 kr.
VIII. Szám. A mutató névmás hibás használata. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1876. 15 l.	10 kr.
IX. Szám. Nyelvtörténelmi tanulmányok a nyelvújításra nézve. Imre Sándor l. tagtól. 1876. 97. l.	60 kr.

A HELYES MAGYARSÁG ELVEI.

IRTA

PONORI TEWREWK EMIL.

TARTALMA:

I. A nyelv mivoltáról. II. Nyelvünk viszontagságáról. III. Idegen szavaink. IV. Nyelvérzék és népetymologia. V. Purismus. VI. Neologismus. VII. Mondattan. VIII. A fordításról. IX. A helyes magyarság elvei.

Ára 50 kr.

A magyar nyelvújítás óta divatba jött idegen és hibás szólások biralata,

tekintettel

az újítás helyes módjára.

Irta

Imre Sándor,

a magy. tud. Akadémia l. tagja.

TARTALOM:

Bevezetés. — I. Hangtani újítások. — II. Szóragozás. — III. Szóképzés. — IV. Szófüzés. — V. Stíl.

Ára 1 frt.